

דעות אחרונות

11.5.2011

תמר הרמן • דרכון, בבקשה

בית סוהר בכריכה נחולה

בעולם הפוסט־מודרני, שבו מרבים לדבר ולחשוב על ריבוי הזהויות הברזומניות שלנו, מדהים עד כמה כולן מצטמקות, לצורך תנועה במרחב הגלובלי, לכדי מסמך אחד, אחיד, קטן, עשוי נייר, כרוך קרטון עם סמל המדינה במרכז: הדרכון. יש מדינות שאורחיהן חייבים להחזיק תעודות זהות ויש כאלו שאין בהן חובה כזו. יש מדינות שבהן רישיון הנהיגה הוא המסמך המשמש לזיהוי, ואחרות שבהן הוא רק רשות לא־חוז בהגה. יש מדינות שבהן אין כל דרישה למסמך פיזי ודי במספר סודר כלשהו – למשל, מספר הביטוח הלאומי – כדי לזהות את האדם.

ואולם, אין ולו מדינה אחת שאינה מנפיקה דרכונים לא־רצחיים הרוצים לצאת ממנה ולשוב אליה.

בדרכון מצטמצמת שותנו למעט מאוד נתונים הכרחיים: שם, תאריך לידה, מין ומקום לידה. אפילו לא כתובתנו הקבועה. יש מדינות המוסיפות מטעמיהן גם דת ו/או לאום, אך זו אינה חובה בינלאומית. ואף על פי כן, הדרכון הצנום הזה, והוא בלבד, מאפשר לנו לצאת מגבולות המולדת ולחזור אליה.

וואת יש לדעת: הדרכון אינו מבטיח כניסה למדינות אחרות, שכן במקרים רבים הדבר מותנה באשרה.

מקורו ההיסטורי של הדרכון במכתבים שכתבו בעלי שררה למקבליהם במדינות או בערים אחרות, וניתנו ביד נר־סעים מטעמם. שמו נגזר מאישור שניתן באירופה כימי הביניים למורשים לעבור (pass) בשערי (port) ערים מוקפות חומה. באותם ימים, מי שיצאו ונכנסו לארצם דרך נמלי הים לא נזקקו למסמך כזה.

ההתפתחות המהירה של מסילות הברזל באירופה הקשתה על אכיפת משטר דרכונים, ולפיכך לא נעשה בהם כמעט שימוש עד מלחמת העולם הראשונה. עם זאת, היו אז מדינות, כמו האימפריה העות'מאנית או רוסיה, שדרשו שני דרכונים: אחד לנסיעות פנים ואחר לנסיעות חוץ. בזמן "המלחמה הגדולה" היא, מטעמי בטיחות, החלו מדינות אירופה לדרוש גם הן דרכונים מהנוסעים, ובשנות ה־20 קיים חבר הלאומים כמה ועידות, שנועדו לקבוע כללים לגבי תוכנם של דרכונים (אגב, סטנדרטיזציה מבחינת תצורה ותוכן נקבעה רק ב־1980, על ידי ארגון התעופה הבינלאומי).

אך הדרכון התמים לכאורה הוא למעשה בבחינת אויקים וירטואליים. ברצות המדינה להיטיב עם האזרח היא תשחר אותו לנוע ממנה ותנפיק לו דרכון, וברצותה – תהרק את אחיזתה ותמנע זאת ממנו. לא פעם מעכבים שלטונות הנפקת דרכון ומתנים זאת בשיתוף פעולה מאולץ של האזרח עם הרשויות.

מדינות משתמשות בכיטול דרכון כאמצעי המונע ממי שיצא – לשוב לביתו. ומטעמי ביטחון – אמיתיים או מדומים – ביקורת הדרכונים היא גם דרכה של המדינה לפקח על שיטוטי של האזרח בעולם.

במיוחד בעולם הגלובלי, ניידות היא תנאי הכרחי למי־צוי הפוטנציאל האיש, התעסוקתי והכלכלי של היחיד. מי שאין לו או נמנע ממנו דרכון הוא למעשה אסיר במדינה שבה הוא נמצא.

המצב הזה מזין, כמובן, את תעשיית הדרכונים המזויפים, שהנוקקים לשירותיהם הם תריר דווקא הרלים והנדרפים, הנא־לצים לא פעם למכור את רכושם המועט ואת הפריטים היקרים ביותר לליבם, אם לא חלקים מגופם, כדי להשיג את המסמך הגואל, שיאפשר להם לנוע על חיהם או לשפר אותם.

חשבו על כך בפעם הבאה שהבודקים הביטחוניים החייכנים יאמרו לכם: "דרכון, בבקשה". ■

תמר הרמן היא פרופסור באוניברסיטת הפתוחה ועמיתת מחקר במכון לדמוקרטיה